

Pavlovits Miklós

Tisza táji piktúra – Szuromi Pál nézőpontjából

Szuromi Pál *Árnyak és parazsak – Ezredfordulós láttelek* (Hungarovox Kiadó – Bp. 2010) címmel összegyűjtött, képzőművészeti tárgyú kritikákat tartalmazó kötetének első írása nem közvetlenül esztétikai munka. Azt mutatja be ugyanis, milyen hiábavaló és eredménytelen a kultúra megszállott művelőinek küzdelme, ha egyszer a helyi politikai döntéshozók „racionális intézkedésre” és határozathozatalra szánták el magukat (A *Szegedi Képtár kálváriája*).

Tudósítása ugyanis azt a szívszorogató küzdelmet írja le érzékletesen, amelyet a szegedi képzőművészek és barátai indítottak néhány éve a város képtárának megmentéséért a helybéli hatalmasságokkal szemben. Volt ebben közbotrány, a művészek nyilvános demonstrációja, a képeknek a falakról való happening eltávolítása, tüntetés, megoldási javaslatok felkínálása, petíció és így tovább.

Mindhiába. A városnak azóta sincs saját képtára.

A könyv elejére szerkesztett beszámoló tán ennyiben művészeti tárgyú. A lokalitás mint az esztétika különös kategóriája jelenik meg benne – más kritikákban viszont, mint utalás tűnik fel, annak kapcsán, hogy a Tisza-parti tárlatok, biennálék többségükben alkalmatlan kiállítóhelyiségekbe zsúfolódva kerülnek megrendezésre.

Meg talán azért is a kötet elején szerepel a képtár bezárásának története, hogy jelezze: milyen is az a szellemi közeg, amely a szerző szellemi közérzetét meghatározza.

*

A festmények egy adott időpontban, jól meghatározott körülmények között létrehozott történeti tárgyak – vélekedik Daniel Arasse, a neves párizsi művészettörténész. E megállapítása Madrid zseniális piktorának, Velázquez: *Az udvarhölgyek* című festményének elemzése során született. A közismert kép a műtermet ábrázolja, udvarhölgyekkel, udvaroncokkal, kutyaival és magával az alkotó piktorral, amint éppen ezen a vásznan dolgozik. A háttérben egy tükör is feltűnik, amelyben viszont maga az uralkodó, IV. Károly és felesége látszik, amint királyi érdeklődéssel szemlélik a munkálkodó művészt.

Mondhatni, ez a mű harmadik dimenziója. A hátoldal perspektívája.

Van tehát egy vásznunk, benne egy, sőt több másik képpel. A keret egyúttal Velázqueznek önmagáról, a megjelenített szereplőkről, apró-cseprő tárgyokról és természetesen saját koráról beleírt/festett üzeneteit rejti. A figuratív festészetben oly divatos festői önkifejezés okán, illetve a sík lehetőségeinek közlendőbeli kiterjesztésének céljával. Meg azért is, hogy legyen dolguk a mai műtörténészeknek: feltárni és magyarázni a festők magán és közösségi közleményeit.

Netán Da Vinci-kód címen, bestsellerregényt írni ennek ürügyén.

Ez a feltáró és elemző elhivatottság, mondhatjuk, a velázquezi tükrök mögöttes dimenzióinak elemzése ad munkát Szuromi Pálnak is, rendszeres szorgalommal publikált esszéi, kritikái, esztétikai jegyzetei révén (*Forrás, ÉS, Tiszatáj stb.*).

Az elemzések tárgyai festmények, szobrok, grafikák és alkotóik – a mögöttes láttató tükör pedig, széles e horizonton, az ezredforduló éveit. „A művészi nyomkeresések gesztusaiba a kortársi

idő- és emberszemlélet minduntalan érzékenyen beleszól” – állapítja meg maga is, aktuálisan Deim Pál művészetéről írott vázlatos pályarajzában.

Sokféle ugyanis természeténél fogva az általa kitüntetett képzőművészet arca: hagyományos és modern, figuratív és nonfiguratív mesterek, a magyar piktúra tradíciói és csoportosulásai, alkotó közösségek, táborok, műhelyek és művészi magányok.

És az odahelyezett világ. Olyanformán, mint *Az udvarhölgyek* esetében ez kitetszik.

Emez utóbbi szerves részeit bontja ki a jelen „képzőművészet történetiségének” – a jeles író-esztéta érzékeny világ- és kultúralátásának „háttérében”. Mert ugyan „a festészet szférájában óhatatlanul átlényegülnek, megszelídülnek a hétköznapi tapasztalatok” – jegyzi meg Tóth Menyhért munkássága kapcsán. Ám mindez nem adhatna felmentést egyetlen kritikusnak sem akkor, ha nem olyan impozáns lexikális tudás birtokában írná műelemzéseit, mint teszi ezt Szuromi Pál.

*

A több mint hatvan esszét, tanulmányt és kritikát egybefűző kötet írásaiban markánsan kirajzolódik az ezredforduló alföldi művészetében rögzült ellentmondások sokasága: alkotói sokféleség, útkereső esztétika, manír és modor, ünnepektől közhely és értékeltől elhivatottság. Az *ezredfordulós látletelekben* jól tagolt tematikus-gondolati csoportosításban lapozhatók át az utóbbi bő évtized esztétikai közeseeményekről született esszétudósítások.

Jelevén a szerző kétségeit is egyben: „A kultúra láncolatában talányosan változnak a kifejezési dimenziók.” (Üdvözlény sötétség) – jelenti ki, hogy kétségünk ne legyen a jegyzetek írójának alapállásáról, érzékeny, ám objektív távolságtartásáról az ítéletalkotásban.

Művészekről és szellemi köz-velekedéseikről egyaránt.

Alapos életrajzi háttérreljárólak, biztos művészettörténeti tudás és mértéktartó elfogultság az alap, amelyen tolla nyomán megelevenednek az egyéni és csoportos tárlatok, köznapi szorongások, művészi, alkotói, szellemi bukfenécek, tárgyasult szépségek. És gyakorta az a közeg is, amelyek talaján az aktuális politika és az alkotók között kialakult hírnév, elismertség és pénzbeli támogatások, díjak viszonylata sejtődik föl.

Arnyak és parazsak – amint a cím is jelzi.

*

Tudjuk, a festészet (is) olyan művészeti ág, amely sajátos eszközeivel képes emelkedett csodálkozásunk kiváltására. S ennek lényege alig-alig leírható. Ám talán épp ezért tisztelhetjük a tollforgató esztétákat, akik erre sikeres kísérletet tesznek.

Mint Szuromi Pál is.

Nem mintha mindenben egyetértenénk Szeged és az Alföld módszeres művészeti elemzőjével. Azért is nehéz lenne ez, mert az olvasónak/jegyzetírónak nincs módja ellenőriznie a könyvben felvonultatott műalkotások többségét. Az elmúlt évtized tárlatai, hasonlóan a színházi előadásokhoz, eltűntek az időben. Így a róluk fogalmazott elemzések is lényegében Szuromit jellemzik. De makacs gondolkodási kényszere, az ezredforduló magános esztétájának vívódása a klasszikus és modern vázsnak, szobrok tartalmi és formai problémáival, alkotóival, minden tiszteletet megérdemel.

Nem kevésbé elegáns esszéinek az utóbbi századváltás esztendeiben megélt tárgyi és szellemi világával való heroikus szembenézése.

A jó háromszáz oldalas, szép kiállítású kötetben tematikus csoportosításban fonódnak egymásba a fejezetek: „Szürkülő szempárok, Képközelben, Személyes világlások, Időtálló fórumok. Ez utóbbiban olvashatók az évtized táblakép-festészeti biennálékról, vásárhelyi és szegedi tárlatairól, kaposvári groteszk biennáléról megjelentetett nagyobb lélegzetű beszámolók.

Szuromi ízlése részint az alföldi, szegedi kultúrában gyökerezik, részint pedig a művészet-történet jelentősebb példaképeinek életművében. Ezért szerkesztett kötetébe szívesen elemzett mesterei közül többeket: *Rembrandt, Goya, Picasso, Moholy Nagy, illetve Tóth Menyhért, Kohán György, Schéner Mihály* alkotják a sort. Vagy a közöttünk élő, személyes szimpátiák alanyai: *Novák András, Kalmárné Horóczy Margit, Arany Sándor, Sejben Lajos* és mások.

*

A kérdés már csak az lehet: Szuromi látteleleinek árnyas és parazsas mozaikjai kirajzolnak-e összességükben egy tágabb horizontot az ezredforduló piktúrájáról. Kialakul-e az olvasóban valamiféle benyomás az egészről, ha megkérdezi magában: voltaképpen milyen is a Dél-Alföld képzőművészete. Korszerű? Izgalmas? Hagyományörző? Unalmas? Fölfedező? Ötlettelen? Epigonista? Konzervatív? Vidékiez?...

Sajnálunk kell, hogy ilyen? Avagy éppen büszkék legyünk rá?

E kérdés azért marad válaszolatlan, mert a több mint félszáz, egyszeri alkalomra született és aktualizált kritika, jegyzet nem az összegző leírás igényével készült. Az események földrajzi kiterjedése is behatárolta a szerző mozgáskörét: Szeged és a tágabb környéke, ahová napi jövés-selmenéssel egy esztéta gond nélkül elvonatozhat. Hogy kibogozza mindazt a látható és elképzelhető mindenséget, amiről a kortárs festészet szól. Jelennek, jövőnek?...

A szerzőt azonban biztathatjuk egy ilyen, összegző jellegű tanulmány megírására.

*

Szeged szellemi közösségének rokonszenve érzékelhető volt könyvének bemutatóján is a Somogyi Könyvtár olvasótermében. Barátok és ellenfelek, írók és drukkolók, dicsért, sértett-megbékült művészek, esztéták, amatőrök és hivatásosok gyűltek össze itt. Megtelt az olvasóterem szegedi művészekkel, művészetbarátokkal és rokonszenvezőkkel.

Az ünnepeltet hosszan tapsolták.

Tudva való ugyanis az is, hogy Szuromi Pál amolyan városképi, meghatározó jelentőségű figurája Szeged kulturális életének. Csaknem mindenütt ott van, ahol a szellem eseményei létrejönnek, tollát sokan szeretik, kevesebben ellenszenvvel tisztelik. Egy személyben valósítja meg azt, amit egy regionális művészeti/kritikai műhelynek kellene valóra váltania: a kulturális közbeszédet. Az egymás megismerését szolgáló folytatólagos szellemi véleménycserét. Hogy az érintettek: művészek és barátai, ítélezők és finanszírozók, döntéshozók és támogatottak magukra ne maradjanak véleményükkel, töprengéseikkel.

Mint írja: „Nem nehéz ugyanis belátnunk: a fény áztatta nappali időszakoknak voltaképp a borongós éjjelek a tudatalatti megfélelői.” (Üdvözlégy sötétség)

E számunkat nyomta és kötötte az AS-Nyomda Kft. Szilády Üzem

6000 Kecskemét, Mindszenti krt. 63.
Tel.: +36 76 481 401; Fax: +36 76 481 204
E-mail: szilady@axelspringer.hu
www.as-nyomda.hu; www.szilady.hu

Folyóiratunk megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap

és a

József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány
támogatja.